

“จีนตัวเหี้ย” ภาพสะท้อนบทบาทและอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล
ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 3-4)

Chinese Tuo Hia: Examining the Role and Influence of Chinese Immigrant
Groups in Early Rattanakosin Siam (Reigns of King Rama III and IV)

สำราญ ผลดี (Samran Phondee)

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาทั่วไป

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสุขภาพมหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

Associate Professor School of General Education

Faculty of Science and Health Technology Navamindradhiraj University

E-mail: samran.p@nmu.ac.th

Received: March 03, 2024, Revised: May 02, 2024, Accepted: May 20, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาถึงภาพสะท้อนบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มชาวจีนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 3-4) ผ่านการดำเนินงานของ “สมาคมลับ” หรือ “จีนตัวเหี้ย” ซึ่งพบว่า ชาวจีนอพยพเข้ามาในสยามจำนวนมากตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ โดยมีมูลเหตุมาจาก สยามต้องการชาวจีนให้เข้ามาช่วยในเรื่องการผลิตและการค้า รวมถึงการให้อิสระและสิทธิพิเศษในการอยู่อาศัย ชาวจีนพยายามสร้างสถานภาพและความมั่นคงในหลายลักษณะ ทั้งการแต่งงานกับชาวสยาม การเข้าไปมีบทบาทในระบบราชการ การแสวงหาความคุ้มครองจากต่างชาติ ปัญหา จีนตัวเหี้ย เกิดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 3 โดยมีมูลเหตุมาจาก ปัญหาเรื่องการค้าฝิ่น ความเจ็บแค้นในข้าราชการสยาม ความต้องการได้รับการคุ้มครอง โดยกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ตามที่ต้องการ แม้ว่าการกระทำนั้นจะขัดต่อกฎหมายของบ้านเมือง รัชกาลที่ 3 ทรงใช้นโยบายแข็งกร้าวและการปราบปรามอย่างเด็ดขาด แต่ปัญหาจีนตัวเหี้ย กลับเพิ่มจำนวนขึ้นและกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ หลายจังหวัด ในขณะรัชกาลที่ 4 ทรงเลือกใช้นโยบายประนีประนอมมากกว่า ปัญหาจีนตัวเหี้ย คือสะท้อนบริบททางประวัติศาสตร์สังคมสำคัญทั้งความสำคัญของชาวจีน ความฉลาดและเล่ห์เหลี่ยมของชาวจีน นโยบายของรัฐที่มีต่อชาวจีน รวมถึงอิทธิพลของชาวจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

คำสำคัญ: จีนตัวเหี้ย สมาคมลับ ชาวจีนโพ้นทะเล

Abstract

This article examines the role and influence of Chinese immigrant groups in Siam during the early Rattanakosin period (reigns of King Rama III and IV) through the lens of "Secret Societies" or "Chinese Tuo Hia." Large-scale Chinese immigration to Siam began in the Thonburi period and continued into the early Rattanakosin era, driven by Siam's need for Chinese labor and expertise in production and trade, as well as the promise of freedom and privileges for Chinese settlers. The Chinese sought to establish their status and stability in Siamese society through various means, including intermarriage with Siamese people, participation in the bureaucracy, and seeking protection from foreign powers. The problem of Chinese Tuo Hia emerged during the reign of King Rama III, with roots in conflicts over the opium trade and resentment among Siamese civil servants. The Chinese Tuo Hia aimed to protect their interests and obtain desired benefits, even if their actions violated Siamese law. King Rama III responded with harsh repression, but the Tuo Hia problem only grew and

spread to many provinces. In contrast, King Rama IV adopted a more conciliatory approach to address the issue. This study reflects the significant social and historical context of the Chinese in Siam, highlighting their importance, ingenuity, and adaptability. It also sheds light on the evolution of government policies towards the Chinese population and the extent of Chinese influence during this period.

Keywords: Chinese Tuo Hia, Secret Societies, Overseas Chinese Siam

บทนำ

“ชาวจีนโพ้นทะเล” หรือ “คนไทยเชื้อสายจีน” คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทต่อสังคมอย่างมากทั้งในประวัติศาสตร์และปัจจุบัน ชาวจีนในสยามถูกมองในหลายลักษณะทั้ง แจก จับกัง กูลี เล้าแก่ เสี้ย พ่อค้า เจ้าสัว ฯลฯ ที่สำคัญคือชาวจีนเหล่านี้ได้ผสมกลมกลืนกันกับชาวสยามจนกลายเป็นเนื้อหนึ่งเดียวกันอย่างแยกไม่ออก (สำราญ ผลดี, 2565, น. 455) ที่สำคัญชาวจีนในไทยคือส่วนหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนประวัติศาสตร์จากอดีตสู่ปัจจุบัน อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าชาวจีนนั้นอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่า **“สยาม”** ตั้งแต่เมื่อใด เป็นแต่เพียงพบว่า แหลมมลายูเป็นแห่งแรกของสยามที่พ่อค้าชาวจีนเข้ามาจำนวนมาก และทุก ๆ ปีจะมีขบวนเรือสำเภาจากจีนแวะมาที่ท่าเรือและที่ตั้งต่าง ๆ ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู (สกินเนอร์, จี. วิลเลียม, 2548, น. 1) ชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น มูลเหตุสำคัญคือหลักการพื้นฐานที่ว่ามนุษย์ต่างมีสัญชาติญาณในการเลือกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงอยู่อย่างมีความสุข และสยามก็คือพื้นที่ที่ตอบสนองหลักการดังกล่าวของชาวจีนได้ นำมาซึ่งการอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานจำนวนมากและต่อเนื่อง

ชาวจีนโพ้นทะเล คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ย้ายถิ่นมาจากแผ่นดินตนเองมาอยู่อาศัยยังดินแดนอันห่างไกล โดยธรรมชาติของสังคมมนุษย์ ความต้องการพื้นฐานในฐานะการเป็นสมาชิกของสังคมนั้นคือการมีสภาพและบทบาทที่เหมาะสม หรือการมีตัวตนในพื้นที่ทางสังคม ดังนั้นเราจึงได้เห็นความพยายามในการสร้างสภาพและการแสดงบทบาทของตนเพื่อให้สังคมนั้นรับรู้ถึงการมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในหลากหลายวิธีการ หนึ่งในนั้นคือการสร้างอำนาจและอิทธิพลของตนทั้งถูกต้องดั่งงามและผิดไปจากแบบแผนของบ้านเมือง ซึ่งการก่อตั้ง **“สมาคมลับ”** คือที่เรียกว่า **“อั้งยี่”** ที่มี **“ตัวเหี้ย”** เป็นหัวหน้า ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่กลุ่มชาวจีนเลือกใช้ในการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับพวกตน อันจะเป็นการสร้างความมั่นคงในการดำรงอยู่ในสังคมสยาม แม้ว่าการกระทำนั้นจะผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม ซึ่งสมาคมลับของชาวจีนเหล่านี้ได้สร้างปัญหาด้านการปกครองและความมั่นคงให้กับประเทศสยามอย่างมากในช่วงต้นรัตนโกสินทร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลที่ ๓

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาซึ่งการศึกษาในหัวข้อ **“จีนตัวเหี้ย ภาพสะท้อนบทบาทและอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 3-4)”** ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจถึงบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลเป็นผู้ขับเคลื่อน ดังนั้นเรื่องราวของจีนตัวเหี้ยจึงเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมสยามในช่วงต้นรัตนโกสินทร์

“จีนโพ้นทะเล” พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชาวจีนในสยาม

ชาวจีน คือ ชาวต่างชาติกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางเข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับแว่นแคว้นต่าง ๆ ในดินแดนอุษาคเนย์ ด้วยเหตุผลสำคัญคือ เป็นพื้นที่ที่มีเครื่องเทศทั้งในภาคใต้ของสยามและคาบสมุทรมลายู โดยที่ชาวจีนจะใช้เครื่องเทศเหล่านี้ในการปรุงยาและประกอบอาหาร ในขณะที่รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐได้พัฒนาไปสู่ระบบระเบียบ และแบบแผนที่ชัดเจนเรียกว่า **“ระบบบรรณาการ”** โดยสยามจะต้องส่งคณะทูตเดินทางไปถวายพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการ หรือ **“จิ้มก้อง”** ตามช่วงเวลาจีนที่กำหนด (สำราญ ผลดี, 2556, น. 244-261)

ชาวจีนเรียกดินแดนโพ้นทะเลอย่างอุษาคเนย์ว่า **“นาน-ยาง”** หรือ **“หนานหยาง”** ที่หมายถึง **“ทะเลใต้”** เมื่อการค้าระหว่างอุษาคเนย์กับจีนรุ่งเรือง การอพยพของชาวจีนเข้ามาในพื้นที่ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งตามภาษาพูดออกเป็น 5 กลุ่ม (สกินเนอร์, จี. วิลเลียม, 2548, น. 36-40) ประกอบด้วย

1. **กลุ่มแต่จิว** อาศัยอยู่บริเวณ **ปากแม่น้ำอัน** ทางตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง (ขึ้นไปทางมณฑลฝูเจี้ยน) เชื่อกันว่าอพยพมาจากมณฑลฝูเจี้ยน และชื่อเรียก “แต่จิว” ก็เป็นออกเสียงตามชื่อเรียกของอำเภอซึ่งส่วนมากอาศัยอยู่บริเวณ **เงาโจว**

2. **กลุ่มกวางตุ้ง** เป็น **ชาวฮั่น** อาศัยอยู่บริเวณ **มณฑลกวางตุ้ง** และมีประวัติศาสตร์มายาวนานที่สุดในพื้นที่จีนตอนใต้ ปัจจุบันเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในจีนตอนใต้ด้วย แต่เดิมชาวกวางตุ้งนั้นรวมตัวกันอย่างหนาแน่นบริเวณแถบแม่น้ำเวสต์ และแม่น้ำเพิร์ล (น่าจะอยู่บริเวณเมืองกวางโจว) ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่เข้ามาในสยาม

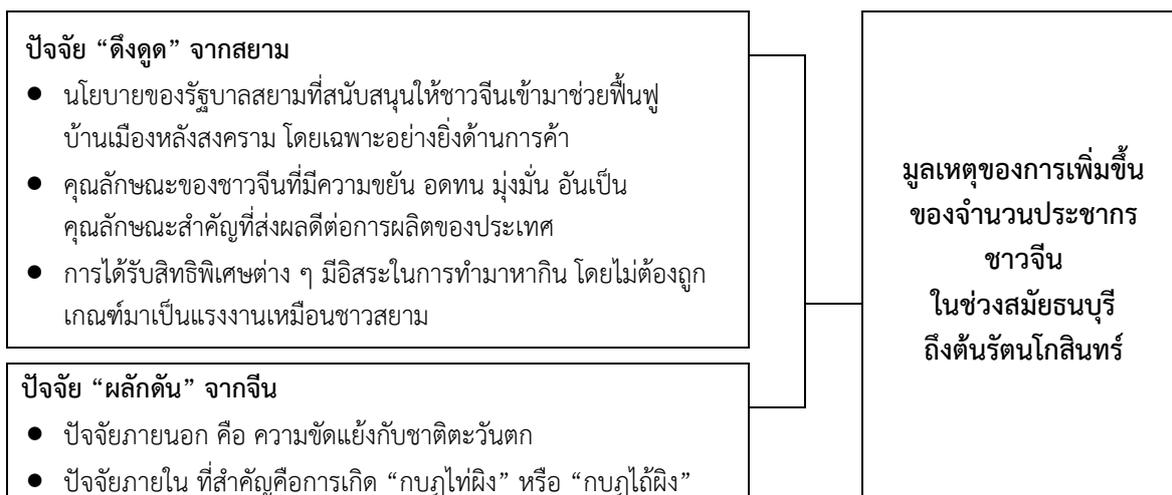
3. **กลุ่มฮกเกี้ยน** อาศัยอยู่บริเวณ **มณฑลฝูเจี้ยน** เหนือมณฑลกวางตุ้งขึ้นไป ชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่ในจังหวัดเดิมของฉวน-โจว และ จางโจว และการเรียกกลุ่มนี้ว่า “ฮกเกี้ยน” นั้นก็เป็นการเรียกตามชื่อถิ่นที่อยู่หรือมณฑลฝูเจี้ยน

4. **กลุ่มจินแคะ** เป็นกลุ่มที่แยกตัวอยู่ต่างหากในกลุ่มแม่น้ำเหลือง ต่อมาอพยพลงใต้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง จากนั้นก็ครอบครองอาณาบริเวณที่เชื่อมติดกันทางด้านปลายตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลฝูเจี้ยน ไปจนถึงมณฑลกวางสีตะวันออก รวมถึงภาคใต้สุดของมณฑลเกียงสี (มณฑลเจียงซี) และมณฑลฮุนาน (มณฑลหูหนาน) ชาวจินแคะ ในประเทศสยามอพยพมาจากมณฑลกวางตุ้ง และมณฑลเหมไห่

5. **กลุ่มไหหลำ** เป็นกลุ่มผู้อพยพจากตอนใต้ของมณฑลฝูเจี้ยนไปยังพื้นที่เกาะไหหลำ (ปัจจุบันเป็นมณฑลไหหลำ) ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น โดยเมื่อแรกอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลของเกาะไหหลำ จากนั้นก็ยึดพื้นที่บริเวณชายฝั่งและขับไล่ชาวพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่แต่เดิมเข้าไปอยู่พื้นที่ส่วนในของเกาะ

มูลเหตุสำคัญของการอพยพเข้ามาในช่วงแรก คือ เรื่องของการค้า ความยากจน และความวุ่นวายทางการเมืองในแผ่นดินจีน โดยในช่วงทศวรรษ 2360 อพยพเข้ามาราว 7,000 คนทุกปี และเพิ่มขึ้นเป็น 14,000 คนในช่วง พ.ศ. 2431 ส่วนหนึ่งเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนของตน แต่มีบางส่วนที่ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอยู่ในสยาม รวมได้ราว 300,000 คน เมื่อทศวรรษ 2390 (คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์, 2562, น. 48) ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทั้งการเป็นแรงงาน ทำการเกษตร ทำสวนผัก ทำการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าร้านค้า เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหลายชนิด เช่น โรงงานผลิตน้ำตาล โรงงานเหล็ก โรงงานผลิตอิฐเพื่อการก่อสร้าง โรงเลื่อย โรงสีข้าว หรือแม้แต่ทำต่อเรือเพื่อสนับสนุนการค้าต่างประเทศ

การอพยพของชาวจีนมีจำนวนมากขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยธนบุรี จนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีมูลเหตุมาทั้งจากปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน (มัลลิกา เรืองระพี, 2518, น. 216-217) กล่าวคือ



แผนผังที่ 1 แสดงมูลเหตุของการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรชาวจีนในสยาม

ปัจจัย “ดึงดูด” จากสยาม

ประการที่ 1 นโยบายของรัฐบาลสยามที่สนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาช่วยฟื้นฟูบ้านเมืองหลังสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการค้า เนื่องจากชาวจีนมีความเชี่ยวชาญในทางเศรษฐกิจมากกว่าชาวสยามทั้งการค้าภายใน และการค้าทางเรือสำเภา ดังนั้นชาวจีนที่ได้ทำหน้าที่ในทางเศรษฐกิจจึงได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ มากมาย และการอพยพเข้ามาในสยามก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ 2 คุณลักษณะของชาวจีนที่มีความขยัน อดทน มุ่งมั่น อันเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ส่งผลดีต่อการผลิตของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตั้งใจในการทำการค้าจนประสบความสำเร็จ ซึ่งในอดีตนั้นชาวสยามไม่นิยมทำการค้า แต่ให้ความสำคัญกับความเป็นเจ้าขุนมูลนาย มองเรื่องความเป็นชนชั้นสำคัญกว่าความมั่งคั่งทางวัตถุ ชาวสยามจะหาความก้าวหน้าด้วยการเข้ารับราชการ ดังนั้นประเด็นทางเศรษฐกิจจึงถือเป็นช่องว่างที่ชาวจีนได้เข้ามาแทรกในบริบททางสังคมไทยได้

ประการที่ 3 การได้รับโอกาส และสิทธิพิเศษต่าง ๆ มีอิสระในการทำมาหากิน โดยไม่ต้องถูกเกณฑ์มาเป็นแรงงานเหมือนชาวสยาม ซึ่งบริบทของสังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่ยังคงมีเรื่องชนชั้น มีระบบไพร่ ทาส ที่ไม่ได้เปิดโอกาสหรืออิสรภาพในการประกอบอาชีพให้กับชาวสยามมากนัก แต่ชาวจีนมีอิสระมากกว่า

ปัจจัย “ผลักดัน” จากจีน

ปัจจัยภายนอก คือ ความขัดแย้งกับชาติตะวันตกจนนำมาซึ่งการต้องเสียเกาะฮ่องกงให้กับอังกฤษ จีนต้องยอมเปิดเมืองท่ากวางตุ้งและเอ๋เหมิง (พ.ศ. 2385) ต้องเปิดเมืองซัวเถา (พ.ศ. 2401) รวมถึงความขัดแย้งกับฝรั่งเศสเหนือดินแดนญวนที่สุดแล้ว จีนก็ต้องพ่ายแพ้และยอมรับการมีอำนาจเหนือญวนของฝรั่งเศส

ปัจจัยภายใน ที่สำคัญคือการเกิด “กบฏไต้ผิง” หรือ “กบฏไถ่ผิง” หรือเมื่อราว พ.ศ. 2381-2408 ซึ่งต่อต้านจักรวรรดิจีนภายใต้การปกครองของราชวงศ์ชิงที่มีชาวแมนจูเป็นผู้นำ และราชสำนักชิงก็ต้องใช้เวลาอยู่ยาวนานหลายปีกว่าที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงบได้

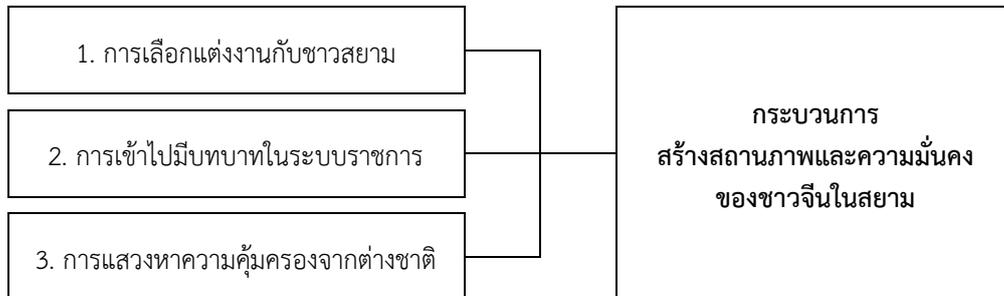
ต่อมาภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398) จำนวนชุมชนชาวจีนในบางกอกก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความหนาแน่น 3 ชุมชนใหญ่ ๆ คือ **ชุมชนแรก** ปลูกเรือแพอยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อทำการค้าขาย **ชุมชนที่ 2** อยู่บริเวณตลาดพลู และ **ชุมชนที่ 3** รวมตัวกันอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาทางตอนใต้ หรือบริเวณวัดทองธรรมชาติ กั้ววัดทองนพคุณ ตรงข้ามกับสำเพ็ง ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นย่านการขนส่งสินค้าออกต่างประเทศ หรือที่เรียกว่า “**ฮวย จุ้น ลั้ง**” (กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ, 2545, น. 99)

บันทึกเรื่อง “Siam: Some General Remarks on its Production and Particularly on its Imports and Exports and Mode of Transacting Business of the People” ของ นาย D.E.MALLOCH ซึ่งเป็นพ่อค้าชาวอังกฤษที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังประเทศสยามในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ระบุว่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์มีชาวจีนเดินทางเข้ามายังประเทศสยามเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สยามมีการค้าขายที่เฟื่องฟู เหตุเพราะ “...พวกชาวจีนนั้นพอใจกับประเทศไทยและความหวังของพวกเขายิ่งนัก เรือสำเภาจีนแต่ละลำนำผู้โดยสารเข้ามาเป็นจำนวนมาก แต่นำกลับไปด้วยจำนวนเพียงน้อยนิด ชาวจีนที่เข้ามาในแต่ละปีนั้นหวังจะมาพบเพื่อนฝูงและหาช่องทางค้าขาย แต่แล้วก็ไม่เห็นใครเดินทางกลับไปเลย” (อ้างถึงใน กรมศิลปากร, 2555, น. 99-100)

จะเห็นได้ว่า การเข้ามาของชาวจีนในสยามนั้นมีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่ม รวมถึงมีการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ แน่หนอนว่าการเพิ่มขึ้นของชาวจีนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นำมาซึ่งผลดีต่อบ้านเมือง เพราะชาวจีนมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของสยามให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว รวมถึงเมื่อมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับการอยู่อาศัยเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้เกิดกระบวนการสร้างสภาพและบทบาทของตนเองขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงในสังคมสยาม ทั้งวิธีการที่ถูกต้องไปจนถึงขัดต่อกฎหมายของบ้านเมือง ดังเช่นกรณีการเกิดขึ้นของสมาคมลับ หรือ “**จิ้นตัวเหี้ย**” ที่สร้างความยุ่งยากด้านความมั่นคงให้กับรัฐบาลสยามซึ่งจะได้นำเสนอในหัวข้อถัดไป

การสร้างสภาพและความมั่นคงของชาวจีนในสยาม

การที่ชาวจีนต้องอพยพข้ามน้ำข้ามทะเลมาอยู่อาศัยในดินแดนที่ตนเองไม่คุ้นเคย แน่แน่นอนว่าความพยายามหาทางให้ตนเองอยู่รอดหรือสามารถดำรงอยู่ได้นั้นมีความสำคัญอย่างมาก ด้วยพื้นฐานทางสังคม ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับคุณลักษณะของชาวจีนที่อ่อนน้อมถ่อมตน หนักเอาเบาสู้ง จึงดูเหมือนว่าจะเป็นเรื่องไม่ยากนักสำหรับชาวจีนในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสยาม วิธีการที่ชาวจีนเลือกใช้ในการสร้างสถานภาพและความมั่นคงมีอยู่อย่างน้อย 3 แนวทางด้วยกันคือ



แผนผังที่ 2 แสดงกระบวนการสร้างสถานภาพและความมั่นคงของชาวจีนในสยาม

แนวทางที่ 1 การเลือกแต่งงานกับชาวสยาม จะเป็นวิธีการแรก ๆ และง่ายที่สุดสำหรับชาวจีน ในขณะที่ชาวสยามก็ยินดีที่จะแต่งงานชาวจีน ด้วยว่าเป็นคนขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ง และที่สำคัญเป็นผู้ที่มีฐานะดีอันได้มาจากการค้าขายและความขยันที่มีอยู่ ดังนั้นชาวจีนในสยามจึงสืบลูกสืบหลานและสายตระกูลของตนต่อมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

แนวทางที่ 2 ชาวจีนเริ่มรุกคืบเข้าไปมีบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง ด้วยการเข้ารับราชการหรือเข้าร่วมงานกับชนชั้นปกครองของสยาม ชาวจีนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เฉลียวฉลาดในการเข้ากับผู้ที่มีอำนาจ จึงได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้เป็น “เจ้าภาชีนายอากร” ที่มีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ส่งผลให้กลุ่มชาวจีนมีบทบาทและอำนาจมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ (มัลลิกา เรื่องระพี, 2518) ชาวจีนไม่น้อยได้รับการแต่งตั้งให้เป็น “ขุนนาง” หลายคนได้เป็นถึง “เจ้าเมือง” ที่ส่วนใหญ่ถูกยกสถานะขึ้นมาจากกรเป็นเจ้าภาชีนายอากร ดังเช่นกรณีของ **จินเหยียง** ซึ่งเดินทางมาจากเมืองเจียวจิวหู ได้มาแต่งงานกับหญิงสยามตั้งแต่สมัยธนบุรี ต่อมาได้รับการผู้ขาดอากรรังนกให้กับรัฐ จนสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งให้เป็น “หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ” ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ในสมัยรัตนโกสินทร์ก็มีลูกหลานชาวจีนหลายคนเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา จินที่ชื่อ “เค่ง” ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น “พระมหานุภาพปราบสงคราม” ผู้ว่าราชการเมืองจะนะ จินฮกเกี้ยนที่ชื่อ “คอซู่เจียง” ที่เดินทางมาจากเมืองเจียวจิวหู ในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็โปรดฯ ให้เป็น **พระรัตนเศรษฐี** เจ้าเมืองระนอง เป็นต้น

แนวทางที่ 3 การแสวงหาความคุ้มครองจากชาวต่างชาติ ด้วยการเปลี่ยนตนเองไปนับถือคริสต์ศาสนาและการขอเข้าไปอยู่ในบังคับกงสุลต่างชาติ หรือ “อยู่ใต้ร่มธง” โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398) ที่อำนาจทางการศาลของชาติตะวันตกสามารถให้ความคุ้มครองและผลประโยชน์กับคนในการคุ้มครองของกงสุลชาตินั้น ๆ ได้ ทำให้ชาวจีนจำนวนมากหันไปขออยู่ในความคุ้มครองจากกงสุลเหล่านี้มากขึ้น (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2559)

ประเด็นดังกล่าวมีความน่าสนใจอยู่มาก บันทึกของ William Alfred Rae Wood กงสุลอังกฤษประจำเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. 2445-2468 ได้กล่าวถึงความต้องการของชาวจีนในการขออยู่ใต้ร่มธงของอังกฤษและสิทธิพิเศษที่จะได้รับไว้อย่างน่าสนใจ ความว่า “...ในสมัยก่อนผู้คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะชาวจีนต้องการไปรับรองเพื่อแสดงความเป็นบุคคลในบังคับของอังกฤษอย่างมาก เพราะจะทำให้เขาได้รับสิทธิในการยกเว้นภาษี และสิทธิพิเศษอื่น ๆ อีก

หลายประการ” (อ้างถึงใน กรมศิลปากร, 2554, น. 38-39) การคุ้มครองของกงสุลต่างชาติครอบคลุมทั้งเรื่องการสาธารณสุข การศึกษา การศาล และอื่น ๆ อีกมาก ส่งผลให้มีชาวจีนหันมาเข้ารีตนับถือคริสต์ศาสนาจำนวนมาก กล่าวกันว่า ในช่วงรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 4 มีชาวจีนเข้ารีตหันไปนับถือศาสนาคริสต์กันมากเสียจนภาครัฐเริ่มกังวลว่าชาวจีนเหล่านี้จะสร้างปัญหาและความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในบ้านเมือง จนรัฐบาลต้องให้มีการตั้ง “นายอำเภอจีน” ที่นับถือคริสต์ศาสนาขึ้นมาปกครองดูแลชาวจีนกลุ่มดังกล่าวโดยเฉพาะ ดังเช่นที่ กรุงเทพมหานคร นครชัยศรี ราชบุรี ฉะเชิงเทรา ซึ่งนายอำเภอจีนเข้ารับกลุ่มนี้ก็มีหน้าที่เช่นเดียวกันกับนายอำเภอจีนกลุ่มอื่น แต่ให้ดูแลที่นับถือคริสต์ศาสนาโดยเฉพาะ ในขณะที่เดียวกันชาติตะวันตกก็ต้องการชาวจีนไว้ในอาณัติของตน โดยหวังให้เป็นแรงงานและเจ้าหน้าที่ในการประสานงานกับชาวสยามในเรื่องการค้า มีการนำเอาบัตรจดทะเบียนเงินในปกครอง หรือที่เรียกว่า “ใบบรมชง” ออกขายให้กับพ่อค้าชาวจีนในสยามกันอย่างเปิดเผย ดังเช่นกรณีของนาย J.M. Hood กงสุลอเมริกันที่กระทำไว้ในราว ค.ศ. 1867 (พ.ศ. 2410) จนต้องถูกเรียกตัวกลับประเทศ ด้วยว่าเป็นการกระทำในพื้นที่ที่ไม่ใช่อาณา นิคมของตนเอง (พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร อ้างถึงใน จันทศรี รัตนิน (หาญเจนลักษณ์), 2542, น. 263)

ปัญหาการออก “ใบบรมชง” ของชาติตะวันตกถือเป็นการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ด้วยว่าหากบุคคลที่อยู่ในรัชมงครั้นกระทำความผิดทางการสยามจะไม่สามารถดำเนินคดีใด ๆ ได้หากว่าไม่ได้รับอนุญาตจากศาลกงสุลของชาตินั้น ๆ เสียก่อน ไม่เพียงชาวจีนเท่านั้นแต่ยังรวมถึงชาวสยามและชาติอื่น ๆ ที่ต้องการหลบเลี่ยงกฎหมายของรัฐบาลสยาม ขอเข้าไปอยู่ในอำนาจของกงสุลชาติตะวันตกจำนวนมาก ซึ่งรัฐบาลสยามต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการยกเลิก ทั้งการพัฒนากระบวนการศาลให้มีความยุติธรรมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสากล การส่งทหารเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 จนสิ้นสงครามสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่สยามได้มอบให้กับชาติตะวันตกที่แพ้สงครามก็ถูกยกเลิกไปโดยปริยาย และต่อมาชาติตะวันตกฝ่ายที่ชนะสงครามและมีฝ่ายสยามร่วมอยู่ด้วยก็ทยอยยกเลิกไปจนในราว พ.ศ. 2480 สิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาติต่าง ๆ ที่มีเหนือสยามก็หมดสิ้นลง

จะเห็นได้ว่า ความพยายามของชาวจีนทั้งการแต่งงานกับชาวสยาม การเข้าหากลุ่มขุนนางและเจ้านายเพื่อความก้าวหน้าในทางราชการ รวมถึงการยอมเข้าไปนับถือคริสต์ศาสนาและอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกงสุลต่างชาติ สะท้อนให้เห็นว่าชาวจีนมีความฉลาด เพราะสิ่งที่ได้มาคือการมีสถานภาพและบทบาทอยู่ในสังคมสยาม รวมถึงความเป็นปึกแผ่นมั่นคงจนนำมาซึ่งอิทธิพลและอำนาจที่มากขึ้น แม้ว่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์อำนาจเหล่านี้จะยังไม่ได้สร้างปัญหาใหญ่ให้กับรัฐบาลสยาม แต่ก็ได้สร้างความวิตกกังวลให้กับภาครัฐอยู่ไม่น้อย ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ว่า “...แต่ยังไม่ทันปรากฏเหตุการณ์ในรัชกาลที่ 4 แต่มีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานว่า รัฐบาลได้ปรารถนาอยู่แล้ว แต่ในรัชกาลที่ 4 ว่าการปกครองชาวจีนในสยามนี้อาจมีความลำบากเกิดขึ้นใหม่จากจีน 2 จำพวก คือ จีนในบังคับของฝรั่งต่างประเทศเรียกในสมัยนั้นว่า “ใบบรมชง” หรือ “สับเยก” จำพวก 1 กับจีนตัวเหี้ยอีก จำพวก 1 ด้วยเหตุจีนในบังคับต่างประเทศมีกงสุลคอยอุดหนุนให้ได้เปรียบจำพวกอื่น และรัฐบาลในบ้านเมืองจะบังคับบัญชาไม่ได้เหมือนกับราษฎรทั้งปวง” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2559, น. 247) ความมั่นคงดังกล่าวนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของชาวจีน ที่มีทั้งเกิดลูกจีนหลานจีน และการอพยพเข้ามาเพิ่มเติมจากจีนแผ่นดินใหญ่ ประกอบกับความพยายามในการแย่งชิงชาวจีนระหว่างรัฐบาลสยามกับกงสุลต่างชาติ จึงทำให้ชาวจีนกลายเป็นเสมือนทรัพย์สินที่มีที่ต่างแข่งขันกันให้ความคุ้มครองและให้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อดึงชาวจีนมาอยู่ในอำนาจ ที่สำคัญคือ มีชาวจีนกลุ่มหนึ่งที่เริ่มไม่เกรงกลัวกฎหมาย รวมกลุ่มกันใช้อิทธิพลและอำนาจสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นกับบ้านเมือง ที่เรียกว่า “จีนตัวเหี้ย” หรือที่ต่อมาเรียกว่า “อั้งยี่”

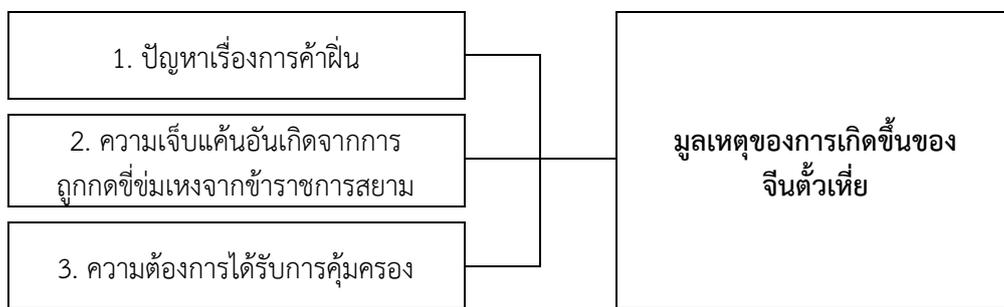
จีนตัวเหี้ย : ความหมายและมูลเหตุของการเกิดขึ้น

คำว่า “จีนตัวเหี้ย” ปรากฏขึ้นเมื่อราวรัชกาลที่ 3 เป็นชื่อสมาคมลับของกลุ่มชาวจีนที่ร่วมกันกระทำการอันขัดต่อระเบียบบ้านเมืองของรัฐบาลสยามในหลายรูปแบบ และได้ขยายอิทธิพลไปในหลายจังหวัด แต่เดิมรูปแบบที่เรียกว่า “สมาคมลับ” มีอยู่แล้วในจีน ในสมัยราชวงศ์ซิงก็มีเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการโค่นล้มราชวงศ์ซิง ความพยายามนี้เกิดขึ้นหลายครั้งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาได้ตั้งเป็นสมาคมลับที่เรียกว่า “เทียน ตี้ หวย” ที่แปลว่า “ฟ้า ดิน มนุษย์” ที่มีแบบแผนทั้งวิธีสถาปนา มีการรับสมาชิก และมีข้อบังคับสำหรับสมาชิกที่

ชัดเจน ครั้นเมื่อชาวจีนมีการอพยพออกจากแผ่นดินใหญ่ไปตั้งถิ่นฐานยังที่ต่าง ๆ ก็ได้นำเอารูปแบบดังกล่าวไปใช้กับดินแดนที่ตนไปตั้งถิ่นฐานด้วย ชาวสยามเรียกชื่อสมาคมลับนี้ว่า “อั้งยี่” แต่ในจดหมายเหตุ/พระราชพงศาวดารเรียกว่า “**ตัวเหี้ย**” หรือ “**ตัวเหี้ย**” (มัลลิกา เรื่องระพี, 2518, น. 134) แต่วัตถุประสงค์เปลี่ยนไปโดยไม่เกี่ยวข้องกันกับเรื่องการโค่นล้มราชวงศ์ชิง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายเพิ่มเติมว่า “...**อั้งยี่**” แปลว่า “**หนังสือแดง**” ก็เป็นแต่ชื่ออีกชื่อหนึ่งเท่านั้น ยังมีชื่อสำหรับเรียกตัวนายอีกส่วนหนึ่ง ผู้ที่เป็นหัวหน้าอั้งยี่ในถิ่นอันหนึ่งรวมกันทุกกองก็ เรียกตามภาษาชกเกี้ยนว่า “**ตัวกอ**” ตามภาษาแต้จิ๋วเรียกว่า “**ตัวเหี้ย**” แปลว่า “**พีใหญ่**” ผู้ที่เป็นหัวหน้ากองก็เรียกว่า “**ยี่กอ**” หรือ “**ยี่เหี้ย**” แปลว่า “**พีที่สอง**” ตัวนายรองลงมาเรียกว่า “**สามกอ**” หรือ “**ซาเหี้ย**” แปลว่า “**พีที่สาม**” ในจดหมายเหตุของไทยเดิมเรียกพวกเข้าสมาคมเทียนตี้ห้วยทั้งหมดว่า “**ตัวเหี้ย**” มาจนรัชกาลที่ 5 เปลี่ยนคำ “**ตัวเหี้ย**” เรียก “**อั้งยี่**” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ม.ป.ป.)

มูลเหตุของการเกิดขึ้นของจันทูเหี้ยนั้นมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ



แผนผังที่ 3 แสดงมูลเหตุของการเกิดขึ้นของจันทูเหี้ย

1. ปัญหาเรื่องการค้าฝิ่น แต่เดิมชาวจีนมีการนำเอาฝิ่นเข้ามาสูบกินเอง จากนั้นก็ชักจูงให้ชาวสยามสูบด้วย จนภาครัฐต้องมีพระราชกฤษฎีกาห้ามสูบและนำเข้าฝิ่น แต่ทว่าชาวจีนก็ยังมีการนำเข้าและจำหน่ายฝิ่นกันอย่างแพร่หลาย ไม่เว้นแม้แต่ชนชั้นสูง รัชกาลที่ 3 ทรงปราบปรามอย่างหนัก กลุ่มชาวจีนที่เป็นพ่อค้าฝิ่นก็ได้กลับภาครัฐด้วยออกไปตั้งทำมาหากินอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ จากนั้นลักลอบนำเข้ามายังกรุงเทพมหานคร และเพื่อต่อสู้กับการปราบปรามของภาครัฐ พ่อค้าฝิ่นเหล่านี้ “...จึงเอาวิธีตัวเหี้ยมาตั้งขึ้นเป็นสมาคมลับสำหรับค้าฝิ่น” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2559, น. 243)

2. ความเจ็บแค้นอันเกิดจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากข้าราชการสยาม เกิดขึ้นจากการผูกใจเจ็บของกลุ่มชาวจีนที่ได้รับการกดขี่จากข้าราชการสยาม ทั้งกลั่นแกล้ง ขูดรีดเอาทรัพย์สินและหวังที่จะแก้แค้น เมื่อสมาคมลับที่กลุ่มต่างๆ ตั้งขึ้นนั้นมีความเข้มแข็งมากขึ้นก็เป็นโอกาสที่จะได้กระทำการดังกล่าวได้ ดังเช่นกรณีจันทูเหี้ยที่สมุทรสาคร จันทูเหี้ยที่ฉะเชิงเทรา ฯลฯ (มัลลิกา เรื่องระพี, 2518, น. 136)

3. ความต้องการได้รับการคุ้มครอง มูลเหตุสำคัญคือความเดือดร้อนจากการสูญเสียผลประโยชน์ทางการค้าที่ชาวจีนมองว่ารัฐบาลสยามไม่สามารถให้ความคุ้มครองอย่างเป็นธรรมได้ ดังนั้นกลุ่มชาวจีนจึงเลือกใช้บริการของ “จันทูเหี้ย” เพื่อที่จะได้รับความสะดวกในการประกอบอาชีพหรือทำการค้ามากขึ้น

กล่าวได้ว่า ชาวจีนอพยพข้ามน้ำข้ามทะเลมากก็หวังว่าจะมีทรัพย์สินเงินทองเพื่อส่งกลับไปเลี้ยงดูครอบครัวของตน ครั้นเมื่อมาเมืองสยามแล้วพบว่าดีกว่าที่คิดไว้ทั้งการหาทรัพย์สินเงินทองก็เป็นเรื่องง่าย ไม่มีการกีดกันจากชาวสยาม มิหนำซ้ำยังได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองอีก ดังนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีชาวจีนอพยพเข้ามาจำนวนมาก ต่อมาเมื่อมีชาวจีนมากขึ้นก็เริ่มแก่งแย่งแข่งขันกันหาประโยชน์จากการงานอาชีพที่ทำอยู่ ดังนั้นชาวจีนเหล่านี้จึงพยายามที่จะหาช่องทางในการหลบเลี่ยงเพื่อให้สามารถได้รับผลประโยชน์สูงสุด ก็เริ่มรวมกลุ่มกันใช้อำนาจ

คุ้มครองผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง สร้าง “สมาคมลับ” ขึ้นมากระทำการต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในกฎหมาย และ เหนือกฎหมาย เกิดเป็นปัญหาต่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศจนนำมาซึ่งนโยบายที่มีต่อชาวจีนของ ภาครัฐในหลายลักษณะ

“เงินตัวเหี้ย” ในสมัยรัชกาลที่ 3

เงินตัวเหี้ย คือ ปัญหาด้านความมั่นคงที่สำคัญของรัฐบาลสยามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 3 จากการ สร้างความเข้มแข็งและอิทธิพลที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถสร้างผลประโยชน์ ให้ความช่วยเหลือกันและ กันได้มากขึ้น แม้ว่ารูปแบบกระบวนการจะขัดต่อระเบียบบ้านเมืองก็ตาม และที่สำคัญการกระทำดังกล่าวก็ดู เหมือนว่าจะมีมากขึ้นในช่วงรัชกาลที่ ๓

เหตุการณ์แรกเกิดขึ้นเมื่อวันอังคารที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2367 เป็นการวิวาทกันเองระหว่าง “เงินแต่จิว” และ “เงินฮกเกี้ยน” พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ระบุว่า “...ในปีวอกถคนนั้น เมื่อ ณ วันพุธเดือน 9 แรม 8 ค่ำ มีการทิ้งกระจาดและมีจิวที่บ้านหนองปรือ พวกเงินฮกเกี้ยนกับพวกเงินแต่จิววิวาทกันขึ้น อ้ายเงินช่วงเป็นหลงจิวตั้ง โรงทำน้ำมันถั่วอยู่ที่หัวระกำริมบ้านบางกะจะ คบคิดกับเงินเภา อ้ายเงินช่วงเป็นตัวเหี้ย เงินเภาเป็นยี่เหี้ย มีพวกเพื่อน เป็นแต่จิวประมาณ 700-800 คน ไม่ชอบกันกับเงินฮกเกี้ยน ด้วยเงินฮกเกี้ยนเป็นพวกพระยาสุนทรเศรษฐี เงินช่วงเงิน เภาที่ยกเข้าตีเอาบ้านบางกะจะได้แล้วไปตีบ้านพระยาสุนทรเศรษฐี พระยาสุนทรเศรษฐีก็เกณฑ์พวกเงินฮกเกี้ยนออกสู้รบ แล้วพระยาจันทบุรีจึงให้พระศรีสุนทรน้อย บุตรพระยานายกองส่งมาศกับนายยี่สุน พระยายกกระบัตร์คุมไพร่ ออกรบด้วยเงินช่วงตัวเหี้ย เงินช่วงสู้ไม่ได้แตกหนีกระจัดกระจายไป ที่ต้องอาวุธบาดเจ็บล้มตายเป็นอันมาก ” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), 2560, น. 45) นำมาซึ่งการจับกุม “เงินช่วง” ซึ่งเป็น ตัวเหี้ย และ “เงินเภา” ซึ่งเป็น ยี่เหี้ย ได้ที่เขาพลอยแหวน ทั้งสองคนก็ขัดทอดไปจนถึงพระยาปลัดจันว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับ ฝ่าย พระยาจันทบุรีก็ให้ส่งตัวทั้งปลัดจัน เงินช่วง เงินเภา ผู้ก่อเหตุเข้ามารับโทษยังกรุงเทพมหานคร

เหตุการณ์ต่อมา (พ.ศ. 2385) เกิดขึ้นที่ในแขวงจังหวัดนครชัยศรี และจังหวัดสมุทรสาคร พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ระบุว่า “...ณ เดือน 6 ข้างขึ้น เกิดตัวเหี้ยขึ้นที่เมืองนครชัยศรีและแขวงเมืองสาครบุรี 3 พวก ๆ 1 อ้ายเงินคิม พวก 1 อ้ายเงินเฮีย พวก 1 อ้ายเงินเปี้ยวซึ่งเป็นที่ขุนวิจิตรภักดี นายอำเภอเมืองสาครบุรี มีผู้คน เข้าตัวเหี้ยด้วยประมาณพวกละ 1,000 เศษ จึงโปรดให้พระสมบัตวิมานิช หลวงเทพภักดี กับหัวหมื่นตำรวจออกจับอ้าย เงินคิมกับเงินเปี้ยวซึ่งเป็นขุนวิจิตรภักดีเข้ามา โปรดให้ลงพระราชอาญาจำคุกไว้ แต่เงินเฮียนั้นหนีไปได้ และพวกเงิน ตัวเหี้ยก็กำเริบขึ้นเป็นโจรผู้ร้ายปล้นเรือนตีเรือลูกค้าเป็นหลายราย ได้ชำระยกใหญ่ครั้งนั้นก็คราวหนึ่ง” (เจ้าพระยา ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา, 2560, น. 262) กรณีนี้สะท้อนให้เห็นว่าปัญหา เงินตัวเหี้ย ไม่ เพียงเป็นการวิวาทกันเองหากแต่ลูกกลามเป็นผู้ร้ายเที่ยวปล้นสดม สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้คนในสยาม รวมถึงการ ลงโทษอย่างหนักก่อนหน้านั้นไม่ได้สร้างความหวาดเกรงให้เกิดขึ้นได้เลย

2 ปีต่อมา (พ.ศ. 2387) ก็มีเงินตัวเหี้ยตั้งช่องชายฝั่งอยู่ที่ตำบลแสมดำ ในระหว่างปากน้ำบางปะกงกับแขวง จังหวัดสมุทรปราการ ต่อสู่เจ้าพนักงานจับผิด ต้องให้กรมทหารปากน้ำไปปราบ ยิงพวกอั้งยี่ตายหลายคน และจับตัว หัวหน้าได้ อั้งยี่จึงสงบอีกครั้งหนึ่ง (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ม.ป.ป.) เรื่องดังกล่าวมี ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ความว่า “...ที่แสมดำระหว่างปากน้ำบางปะกงกะบังสอง คลองนั้น อ้ายเงินเฝี้ยว อ้ายเงินก้วน ตั้งอยู่ในป่าแสมริมชายทะเล ชายฝั่งก่อนอยู่เป็นนิตย์ พระยามหาเทพให้จมนัสมุห พิมาน (สมบุญ) ออกไปจับก็แตกหนี อ้ายเงินเฝี้ยว อ้ายเงินก้วน เข้ามา ได้ทรงทราบแล้ว จึงดำรัสสั่งให้จมนัสมุห มาตย์ กับพวกทหารปืนปากน้ำออกไปจับ ได้สู้รบยิงกันในที่นั้น เวลานั้นแห่งเป็นเลนออกมามาก 3 เส้น จมนัสมุหมาตย์ได้ไล่ คนให้แยกเป็นปีกกาให้พันทางปืน ลุยเลนขึ้นไปบนบกได้ไล่ฆ่าฟันพวกเงินแตกหนีไป เห็นอ้ายคนยิงปืนหลักถูกดินลวก ตายอยู่ที่ริมปืนคน 1 ได้ตัวเงินเฝี้ยว เงินก้วนตัวนาย กับฝิ่นเข้ามาถวาย 30 ก้อน” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิ บดี (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา, 2560, น. 278)

จากนั้นอีกเพียง 1 ปี (พ.ศ. 2388) ก็เกิดเงินตัวเหี้ยขึ้นอีกที่ทางหัวเมืองตะวันตก ครั้งนี้เกิดจากชาวจีนรวมตัว กันตั้งตัวเหี้ย แล้วก็ตัวตัวขึ้นเป็นโจรสลัด เที่ยวปล้นเรือสินค้าต่าง ๆ ตั้งแต่เมืองปราณเรือไปจนถึงเมืองหลังสวน ที่ดู

เหมือนว่าเงินตัวเหี้ยจะกลายเป็นช่องโหว่ที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของอาณาจักรอย่างเต็มรูปแบบ การเป็นโจรสลัดครั้งนี้ส่งผลให้เรือต่าง ๆ ไม่กล้าแล่นผ่านไป **พระบริรักษ์ภูธร** ผู้เป็นเจ้าของเมืองพังงา ก็ให้เร่งแจ้งเรื่องดังกล่าวเข้ามายังกรุงเทพมหานคร ครั้งนี้ทรงโปรดฯ ให้ **จมีนราชามาตย์** ลงไปชำระความที่เมืองปะทิว เมืองชุมพร เมืองไชยา ทรงโปรดฯ ให้ **จมีนสมุหพิमान** (แพ) คุมกองอาสาจามออกไปชำระความที่เมืองบางตะพาน คลองวาฬ เมืองกำเนदनพคุณ เมืองท่าทอง ส่วนทางเมืองนครก็ให้ **พระยานคร** เป็นผู้ชำระความ การปราบปรามจบลงด้วยว่าจมีนราชามาตย์ก็สามารถจับเงินผู้ร้ายได้ จากนั้นก็ส่งพวกนายตัวเหี้ยกับเงินที่เป็นโจรสลัดเข้ามาจำนวนมาก

ต่อมาอีก 2 ปี (พ.ศ. 2390) ก็มีชาวจีนกลุ่มหนึ่งตั้งช่องขายฝิ่นขึ้นที่ตำบลลัดกรุด แขวงเมืองสมุทรสาคร ครั้งนี้มีจำนวนสมาชิกมากกว่าก่อนหน้านี้ จน**พระยามหาเทพ** (ปาน) ซึ่งเป็นหัวหน้าพนักงานจับฝิ่นออกไปจับเอง เหตุการณ์ครั้งนี้ลูกหลานบ่าวปลายด้วยว่าพระยามหาเทพถูกพวกตัวเหี้ยยิงตาย รัชกาลที่ 3 จึงโปรดฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ต่อมาคือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) คุมไพร่พลไปปราบ เกิดการสู้รบกันอย่างหนัก และจบลงด้วยพระยาพระคลัง ฆ่าพวกตัวเหี้ยตายไปประมาณ 400 คน และจับตัวหัวหน้าได้ เหตุการณ์จึงได้สงบลง

ต่อมาราวเมษายน พ.ศ. 2391 ก็เกิดเงินตัวเหี้ยขึ้นที่เมืองฉะเชิงเทราเมื่อ “...อ้ายเงินบู้อ้ายเงินเชียงทอง อ้ายเงินลักเลี้ยงโต๊ะกัน วันอาทิตย์เดือน 5 ขึ้น 6 ค่ำ พวกตัวเหี้ยเข้าตีโรงหีบหลงจูเหล้าฮี้ แล้วฆ่าเงินฮ้อพี่ชายหลงจูเหล้าฮี้ ซึ่งเป็นขุนกำจัดเงินหาญตายคน 1 พระยาวิเศษภไชยออกไปรบตัวเหี้ย ๆ ฆ่าพระยาวิเศษภไชยตายในที่รบ วันจันทร์เดือน 5 ขึ้น 7 ค่ำ เงินตัวเหี้ยตีเมืองฉะเชิงเทราได้เข้าตั้งอยู่ในกำแพงเมือง ” (ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา, 2560, น. 313) ครั้งนี้ถึงขั้นสังหาร**พระยาวิเศษภไชย** ที่เป็นผู้ว่าราชการตาย รวมถึงเข้ายึดเมืองฉะเชิงเทราด้วย รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ต่อมาคือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) ยกพลจากเมืองสมุทรสาครไปปราบ เกิดการสู้รบกันอย่างหนัก พวกจีนถูกฆ่าตายกว่า 3,000 คน เงินตัวเหี้ยเมืองฉะเชิงเทราจึงสงบลง (สมเด็จเจ้าพระยาบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ม.ป.ป.) กรณีนี้น่าสนใจตรงที่ว่า มีมูลเหตุมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากหน่วยงานภาครัฐ

จะเห็นได้ว่า ตลอดรัชกาลที่ 3 ปัญหาเรื่ององค์กรลับหรือที่เรียกว่า “**เงินตัวเหี้ย**” ได้สร้างความวุ่นวายให้กับบ้านเมืองอย่างมาก ที่ไม่เพียงแต่การปกป้องผลประโยชน์ของพวกพ้องตามแนวทางการก่อตั้งสมาคมจนนำมาซึ่งเหตุวิวาทกันเอง พัฒนาสู่การเป็นช่องโหว่ที่ยุบปล้นสดมภ์ผู้คน และลูกหลานกระทำการต่อต้านอำนาจการปกครองของรัฐ หรืออาจเรียกว่าถึงขั้นเป็น “**กบฏ**” ต่อแผ่นดิน ดังที่เกิดขึ้นในพื้นที่ฉะเชิงเทรา หลังจากกรณีเงินตัวเหี้ยที่ฉะเชิงเทราสงบลงก็สิ้นรัชกาลที่ 3

“เงินตัวเหี้ย” ในสมัยรัชกาลที่ 4

แม้ในช่วงต้นรัชกาลที่ 4 ปัญหาการสร้างควมวุ่นวายจากเงินตัวเหี้ยจะไม่ได้สร้างความวุ่นวายมากดังเช่นรัชกาลก่อน แต่ปัญหาจากอิทธิพลของชาวจีนที่มีต่อบ้านเมืองสยามก็ยิ่งปรากฏอยู่ เช่น กลุ่มเงินโจรสลัด ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปีแรกที่เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ (พ.ศ. 2394) ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนไหหลำได้กระทำการเข้าปล้นเมืองสงขลา และจับตัว **หลวงอนุรักษภูเบศ** ไปเพื่อเรียกค่าไถ่มากถึง 40,000 บาท ฝ่ายเจ้าเมืองสงขลาก็ต้องเกณฑ์ไพร่พลเพื่อออกขับไล่ และในปีเดียวกันก็เกิดโจรสลัดขึ้นที่เมืองปัตตานี กลายเป็นว่ากลุ่มชาวจีนกลุ่มหนึ่งได้กลายเป็นโจรสลัดสร้างความวุ่นวายหนักในพื้นที่ภาคใต้ จนเจ้าเมืองสงขลาต้องจัดให้มีเรือหลวงออกลาดตระเวนดูแลความสงบเรียบร้อย ทั้งในเขตพื้นที่สงขลา ปัตตานี หนองจิก สายบุรี แต่ก็ยังไม่สามารถลดปริมาณโจรสลัดจีนเหล่านี้ลงได้ พ.ศ. 2401 **พระยาราชวังสรรค์** ออกไปลาดตระเวนก็สามารถจับเรือโจรสลัดจีนได้ เมื่อไปถึงเกาะกูดก็พบเรือสลัดของเงินตัวเหี้ยที่เที่ยวออกปล้นสดมภ์เรือสินค้าในพื้นที่ฝั่งทะเลตะวันออก จนต้องจับตัวและส่งมายังกรุงเทพมหานคร ต่อมา พ.ศ. 2405 ก็สามารถจับเงินตัวเหี้ยได้ที่ชุมพรที่พยายามต่อเรือเพื่อไว้ปล้นสดมภ์เรือสินค้าอีก

มูลเหตุสำคัญมาจากความอ่อนแอในการปราบปรามของภาครัฐเมื่อเทียบกับชาติอื่น ๆ ที่ส่วนใหญ่มีเรือรบของฝรั่งให้การคุ้มครองดูแลอยู่ เนื่องจากเป็นรัฐในการดูแลหรือเป็นอาณานิคมของตน ประกอบกับการลาดตระเวนของฝ่ายสยามทั้งตะวันตกและตะวันออกไม่ได้มีผลที่ชัดเจนมากนัก หรืออาจกล่าวได้ว่าขาดความเด็ดขาดในการ

ปราบปราม ดังนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้โจรสลัดจีนจากหลายกลุ่มที่ไม่สามารถกระทำการในประเทศอื่นเข้ามากระทำการให้เขตน่านน้ำของสยาม (มัลลิกา เรื่องระพี, 2518, น. 144)

จีนตัวเหี้ย ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 มีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็จะให้ความคุ้มครองพวกพ้องของตนเอง แต่มีชาวจีนบางกลุ่มบางพวกที่พยายามจะพาตัวเองเข้าไปอยู่ในฐานะ “เจ้าภาษี” ที่จะต้องใช้วิธีการเข้าประมูลแข่งขันกันซึ่งวิธีการนั้นมีทั้งในที่แจ้งและในทางลับ เมื่อต้องการใช้กลอุบายต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งการเป็นเจ้าภาษี จึงต้องมีการใช้บริการของสมาคมลับ ในขณะที่เดียวกันตัวเหี้ยบางกลุ่มก็พยายามที่จะให้ลูกน้องเข้าไปแข่งขันเพื่อรับการผูกขาดภาษีเสียเอง รูปแบบดังกล่าวจะเป็นเสมือนการผูกขาดทั้งระบบ โดยทำการเรียกเก็บภาษีและให้ความคุ้มครองไปพร้อมกัน ที่สำคัญจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งของกลุ่มหรือสมาคมเพื่อคานอำนาจ ต่อต้านอำนาจ หรือขยายอำนาจไปยังกลุ่มพื้นที่อื่นได้

อีกประเด็นหนึ่งของปัญหาสมาคมลับในสมัยรัชกาลที่ 4 คือ การทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองกับ “จีนใหม่” ที่เดินทางเข้ามาในสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2398 ที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นกรรมกรในพื้นที่อุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้ง เหมืองแร่ โรงสี โรงน้ำตาล โรงเลื่อย ฯลฯ จำนวนมาก โดยทั่วไป “จีนใหม่” ที่เข้ามามักมีญาติหรือพวกพ้องที่อยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อมีจำนวนมากขึ้นสมาคมลับต่าง ๆ ก็เข้าไปช่วยเหลือดูแล เช่น เรื่องการเดินทาง ที่อยู่อาศัย แต่พวกกลับมีนัยแอบแฝงร่วมด้วย กล่าวคือ ชาวจีนที่ใหม่จะต้องตอบแทนด้วยการทำงานให้โดยไม่รับค่าตอบแทนเป็นเวลาตามที่กำหนด ดังนั้นชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในบริบทดังกล่าวจึงเป็นเสมือนทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันอาจเรียกว่าเป็นเสมือน “การค้ามนุษย์” เมื่อจีนใหม่ให้ผลประโยชน์มหาศาล จึงเกิดการแข่งขันกันเกลี้ยกล่อมให้จีนใหม่เข้ามาอยู่ภายใต้กลุ่มอิทธิพลของกลุ่มตน จนนำมาซึ่งการวิวาทกันระหว่างกลุ่มเพื่อแย่งชิงชาวจีนใหม่

ในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2410) มีชาวจีนจากมลายูเข้ามาเป็นกรรมกรในเมืองแร่ที่เมืองภูเก็ตจำนวนมาก จากนั้นก็มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อคอยช่วยเหลือดูแลกันเอง¹ ต่อมาก็เกิดวิวาทกันขึ้นด้วยเรื่องแย่งชิงสายน้ำที่นำมาใช้ในการล้างแร่ดีบุกในเมือง ต่างฝ่ายต่างก็ยกพวกมาต่อสู้กันกลางเมืองภูเก็ต จนผู้ว่าราชการเมืองภูเก็ตต้องออกมาห้ามปราม แต่จีนทั้งสองฝ่ายก็หาฟังไม่ ครั้นจะปราบปรามอย่างเด็ดขาดทางเมืองภูเก็ตก็ไม่มีกำลังมากพอ ฝ่ายกรุงเทพมหานคร จึงให้ พระยาเทพประขุน (พระยาภาณุวงศ์ฯ) ปลัดพูลฉลองกระทรวงกลาโหม เป็นข้าหลวงออกไปยังเมืองภูเก็ตเพื่อปราบเหตุ ครั้นนั้นได้นำตัวผู้นำของทั้งสองกลุ่มรวมได้ 9 คนเข้ามาชำระความที่กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ยังมีกรณีวิวาทกันเองของกลุ่มชาวจีนในพื้นที่บริเวณถนนสำเพ็ง มูลเหตุมาจากการใช้อำนาจข่มกันเองด้วยการอ้างตนว่ามีผู้คุ้มครองเป็นกงสุลตะวันตก กล่าวคือ จีนแต่ละกลุ่มต่างก็อ้างกงสุลที่คุ้มครองตนเองอยู่ จนบานปลายกลายเป็นข่าวลือกันว่า จะสู้รบกันกลางเมือง ผู้คนที่ไม่เกี่ยวข้องก็ต่างตื่นตกใจและหวาดกลัวกันไปทั่ว ดังข้อความที่ปรากฏในจดหมายเหตุ รัชกาลที่ 4 ความว่า “...ยังมีพวกจีนมาเกี้ยวบ้าง จีนไหหลำบ้าง มาคุมพวกกันถือสา สตราวุธบ้าง ถือปืนบ้าง มาเที่ยวทำความวิวาทในถนนสำเพ็งเนื่อง ๆ จนถึงเอาปืนยิงกันก็มีบ้าง และเขียนหนังสือทำร้ายจะสู้รบกับจีนพวกอื่นที่ผิดเมืองกัน แลพวกจีนที่ทำความวุ่นวายนั้น อ้างว่าขึ้นแก่ฝรั่งเศสบ้าง ขึ้นแก่อังกฤษบ้าง ขึ้นแก่โปรตุเกสบ้าง ครั้นไปสืบถามตามกงสุลนั้น ๆ ก็ไม่รับว่าจีนพวกนั้นอยู่ในอำนาจตัว บางทีก็มีข่าวว่าจีนจะรบกันขึ้นในบ้านเมืองจนราษฎรและคนต่างประเทศตกใจร้อนตัวก็มีเนื่อง ๆ” (อ้างถึงใน มัลลิกา เรื่องระพี, 2518, น. 150)

เหตุวิวาทกันดังกล่าวสะท้อนนัยสำคัญว่า แม้พื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางการปกครอง กลุ่มชาวจีนยังกล้าที่จะสร้างความวุ่นวายจนเป็นเรื่องราวใหญ่โต มีการใช้อาวุธเข้าต่อสู้กันโดยไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง รวมถึงสะท้อนนัยอำนาจของชาวตะวันตกที่เข้ามาตั้งอยู่ในสยามที่มีมากเหนืออำนาจของรัฐ ชาวจีนที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองกงสุลต่างประเทศ จึงไม่เกรงกลัวว่าจะได้รับการตอบโต้จากรัฐบาลด้วยกฎหมายที่มีอยู่ เพราะเชื่อ

¹ อันที่จริงสมาคมนี้เป็นการขยายตัวมาจากมลายูซึ่งเวลานั้นเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เมื่อจีนที่อยู่ในการดูแลเดินทางมาทำงานที่ภูเก็ต สมาคมที่อยู่ในเมืองขึ้นของอังกฤษก็เกลี้ยกล่อมยุยงให้จีนที่ภูเก็ตนี้ตั้งสมาคมขึ้นมา ดังนั้นสมาคมที่ภูเก็ตจึงเป็นเสมือนสาขาของสมาคมที่เขตแดนของอังกฤษ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม หรือที่เรียกว่า “กงสี” คือ กลุ่มที่ 1 เรียกว่า “กงสีหิน” มีสมาชิกอยู่ราว 3,500 คน กลุ่มที่ 2 เรียกว่า “กงสีปูนเก้าอี้” มีสมาชิกอยู่ราว 4,000 คน

ว่ามีกงสุลเหล่านั้นคุ้มครองอยู่ นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการปกครองชาวจีนที่ใช้อยู่ก่อนหน้านี้ (มีนายอำเภอจีนดูแลอยู่) ไม่มีประสิทธิภาพ ครั้งนี้รัฐบาลจึงได้กลับด้วยการจัดตั้ง “กองโปลิศ” หรือกองตำรวจตามแบบอย่างตะวันตก รวมถึงไปจ้างโปลิศมาจากสิงคโปร์ ให้เข้าดูแลปัญหาดังกล่าวเป็นการเฉพาะ ซึ่งกองโปลิศดังกล่าวนี้ต่อมาก็พัฒนามาเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติในปัจจุบัน

รัฐบาลสยามกับการจัดการปัญหากลุ่มชาวจีนในสยาม

ดูเหมือนว่าปัญหา “จีนตัวเหี้ย” หรือ “อั้งยี่” ที่เกิดขึ้นจะเป็นที่รับรู้กันทั่วไป บันทึกของนางเอ็น. เอ. แมคโดนัลด์ (Mrs. N. A. MacDonald) หนึ่งในคณะมิชชันนารีชาวอเมริกันที่มาประจำอยู่ในกรุงเทพมหานคร ในช่วงราวรัชกาลที่ 5 ได้บรรยายไว้ว่า “...มีอยู่ครั้งหนึ่ง มีการทะเลาะวิวาทกันค่อนข้างรุนแรงระหว่างชาวจีนบางกลุ่ม กล่าวกันว่าความยุ่งยากนี้เกิดขึ้นจากกลุ่มอั้งยี่ (Ang Yees) ซึ่งเป็นกลุ่มสมาคมลับ พวกเขาหันมาใช้มิดใช้ปืน และมีคนตายจำนวนมาก รัฐบาลจัดการกับปัญหานี้และได้สั่งประหารโดยการตัดศีรษะพวกเขาหลายคน ซึ่งทำให้กลุ่มอื่น ๆ ยุติการวิวาทไปได้ชั่วคราว” (อ้างถึงใน กรมศิลปากร, 2557, น. 112)

อันที่จริงเชื่อว่ารัฐบาลสยามเองก็รู้ดีว่าการให้โอกาส อิสระ สิทธิพิเศษ และผลประโยชน์ต่าง ๆ มากมายกับชาวจีนจะนำมาซึ่งผลบางประการทั้งดีและร้ายให้กับประเทศได้ **ผลดี** คือ การได้มาซึ่งจำนวนประชากรชาวจีนมาช่วยเติมเต็มความพร่องขาดของบ้านเมืองภายหลังการเสียกรุงฯ รวมถึงช่วยในเรื่องระบบเศรษฐกิจที่ชาวสยามไม่เชี่ยวชาญ ในขณะที่ **ผลเสีย** คือ บทบาทและอิทธิพลที่ได้รับอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของภาครัฐได้ ซึ่งก็เป็นเช่นนั้นจริงจากการเกิดขึ้นของสมาคมลับที่กระทำการสั่นคลอนความมั่นคงของบ้านเมือง รัฐบาลสยามมีนโยบายที่ที่น่าสนใจในการดูแลกลุ่มชาวจีนตั้งแต่การควบคุมดูแลไปจนถึงมาตรการที่เข้มข้น

เชื่อได้ว่ารัฐบาลสยามก็ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการถ่วงดุลผลดีผลเสียดังกล่าว เห็นได้จากให้มีการตั้งหัวหน้าที่เป็นคนจีนดูแลปกครองตนเองแทนการเข้าไปปกครองของภาครัฐ เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็น **นายอำเภอจีน** ให้มีหน้าที่ปกครองดูแลชาวจีนด้วยกันในพื้นที่ให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ให้ทำผิดกฎหมาย ที่สำคัญในเวลานั้นคือ การห้ามค้าฝิ่น การตั้งสมาคมลับ ฯลฯ มีอำนาจในการชำระคดีความที่เกิดขึ้นกับชาวจีนที่อยู่ในการดูแลของตนได้ ให้ทำบัญชีรายชื่อจำนวนสมาชิกชาวจีนที่อยู่ในการดูแล และต้องนำชาวจีนเหล่านี้มาทำการ “ผูกปิ่นข้อมือ” (รังสรรค์ ธาระพรพันธ์, 2527, น. 87-88) ตามกำหนดเวลา

ในขณะเดียวกันรัฐบาลสยามก็ควบคุมผู้นำจีนเหล่านี้ด้วย “**ระบบถ่วงดุล**” กล่าวคือ ก่อนที่หัวหน้าชาวจีนจะได้รับการแต่งตั้ง จะต้องเป็นผู้รับร้องคำประกัน หากว่าผู้นำถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด รัฐก็สามารถถอดถอนออกจากตำแหน่งและแต่งตั้งผู้อื่นดำรงตำแหน่งแทนได้ ดังกรณีของ **ขุนนิคมประเทศ** (จีนยก) นายอำเภอจีนที่นครสวรรค์ ยกยอกเงินผูกปิ่นข้อมือเงินและเงินที่รับสุบฝิ่น โปรดให้ถอดออกจากตำแหน่งและตั้งเงินมูลเป็นขุนนิคมประเทศ นายอำเภอจีนดูแลเงินไหหลำและเงินแต้จิ๋วในนครสวรรค์แทน (ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 48 จ.ศ.1207 หนังสือพระยาอำมาตย์ถึงพระยามนคอรสวรรค์ (สมุดไทยดำเขียนดินสอขาว), อ้างถึงใน มัลลิกา เรื่องระพี, 2518, น. 102

เป็นเรื่องที่น่าสนใจว่า พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 มีการกล่าวถึงเรื่อง “จีนตัวเหี้ย” ไว้มาก ในขณะที่ยุครัชกาลที่ 4 กลับไม่มีการกล่าวถึงเรื่องของจีนตัวเหี้ยเอาไว้เลย สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาใหญ่ในรัชกาลที่ 3 แต่ต่อมาเมื่อถึงรัชกาลที่ 4 สถานการณ์เปลี่ยนไป จีนตัวเหี้ยไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของบ้านเมือง หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้สำคัญไปกว่าปัญหาเกี่ยวกับชาติตะวันตก ประกอบกับนโยบายของภาครัฐที่พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างตรงจุด

ดูเหมือนว่าการจัดการปัญหาจีนตัวเหี้ยในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 จะต่างกัน รัชกาลที่ 3 ทรงเน้นการใช้นโยบายแข็งกร้าวและเข้มข้น มีการใช้กำลังเข้าปราบปรามอย่างเด็ดขาด จากได้รับการบาดเจ็บล้มตายไปจำนวนมากและหลายกรณี ทั้งที่ฉะเชิงเทรา สมุทรสาคร นครชัยศรี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ดูเหมือนว่าจะทรงใช้นโยบายที่ประนีประนอมมากกว่า ดังเช่น กรณีวิวาทของกลุ่มชาวจีนวิวาทกันด้วยเรื่องการแข่งขันน้ำที่ใช้ในเหมืองแร่จากรัฐบาลกลางต้องส่งคนไปปราบปราม แต่ทว่าเมื่อผู้นำรับสารภาพผู้นำรับสารภาพผิดแต่โดยดี จึงโปรดฯ ให้ถือน้ำ

กระทำสัตย์สาบานว่าจะไม่คิดร้ายต่อแผ่นดิน แล้วปล่อยตัวกลับไปทำมาหากินอย่างเดิม นั้นมีความน่าสนใจอย่างมาก กล่าวคือ ฝ่ายบ้านเมืองเลือกที่จะใช้การ “ว่ากล่าวตักเตือน” ทั้งจากผู้ว่าราชการเมืองภูเก็ต หรือแม้แต่เมื่อครั้งที่พระยาเทพประขุนที่ถูกส่งไปจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งก็เริ่มต้นด้วยวิธีการดังกล่าวด้วยเช่นกัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้กล่าวกันว่าเป็นการ “เลี้ยงอั้งยี่” ซึ่งเป็นวิธีการที่อังกฤษใช้กับกลุ่มชาวจีนที่อยู่ในเขตการปกครองของตนเอง โดยการเลือกชาวจีนที่เป็นหัวหน้ากลุ่มหรือชาวจีนที่มีคนนับหน้าถือตาดูแลปกครองกันเองตั้งเป็น “หัวหน้าตันแซ่” แล้วขึ้นตรงต่อรัฐสยาม คล้าย ๆ กับกรมการจีนที่ทำไว้ก่อนหน้านี้

อีกส่วนหนึ่งเชื่อว่า การปรับเปลี่ยนนโยบายเรื่อง “ฝิ่น” ของรัชกาลที่ 4 คือจุดเปลี่ยนสำคัญในการแก้ไขปัญหาฝิ่นตัวเหี้ย โดยทรงโปรดฯ ให้ฝิ่นเป็นเรื่องถูกกฎหมาย สามารถซื้อขายกันได้แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่รัฐกำหนด แทนการปราบปรามอย่างหนักในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือที่เรียกว่าการ “ตั้งภาษีฝิ่นผูกขาด” โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ที่ซื้อฝิ่นเข้ามาต้มขายเพื่อเอาผลต่างกำไร และเปิดโอกาสให้ชาวจีนซื้อหาฝิ่นเพื่อนำมาสูบได้อย่างถูกกฎหมาย เป็นแต่เพียงห้ามไม่ให้ชาวสยามไปสูบฝิ่น

นโยบายต่อมาคือการให้ชาวจีนนั้นแก้ปัญหาจากชาวจีนด้วยตนเอง เสมือน “หนามยอกเอาหนามบ่ง” โดยรัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชดำริว่า “...ที่อั้งยี่หาพรรคพวกได้มาก เป็นเพราะพวกจีนที่ไปทำเรือกสวนหรือค้าขายอยู่ตามหัวเมือง มักถูกพวกจีนเจ้าภาษีเบียดเบียนในการเก็บอากร และถูกคนในพื้นที่เมืองรังแกได้ความเดือดร้อนไม่มีใครจะเกื้อหนุน จึงมักไปพึ่งอั้งยี่ ทรงแก้ไขข้อนี้ด้วยให้เลือกหาจีนที่ตั้งตัวได้เป็นหลักแหล่งแล้ว และเป็นคนซื่อตรง มีคนนับถือมาก ตั้งเป็นตำแหน่งปลัดจีนขึ้นในกรมการตามหัวเมืองที่มีจีนมาก สำหรับช่วยอุปการะและรับทุกข์ร้อนของพวกจีนขึ้นเสนอต่อรัฐบาล” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ม.ป.ป.) ตำแหน่ง “ปลัดจีน” ให้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือชาวจีนในด้านกฎหมาย และช่วยเหลือฝ่ายสยามในการตัดสินคดีความให้เป็นธรรม โดยก่อนหน้านั้นมีตำแหน่ง นายอำเภอจีน ให้ทำหน้าที่ปกครองดูแลชาวจีนในกลุ่มของตน ดังนั้นปลัดจีนจึงถือว่ามีอำนาจเหนือกว่านายอำเภอจีน โดยปลัดจีนที่ได้รับการแต่งตั้ง จะมีเฉพาะเมืองที่มีชาวจีนอยู่จำนวนมาก เช่น ฉะเชิงเทรา ตราด ชลบุรี จันทบุรี สมุทรสาคร นครชัยศรี ฯลฯ ซึ่งการเพิ่มตำแหน่งปลัดจีนขึ้นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับกลุ่มชาวจีนในหลายลักษณะ **หนึ่ง** คือ ต้องการให้ความคุ้มครองดูแลชาวจีนให้ได้รับความเป็นธรรม **สอง** เพื่อเป็นการป้องกันหรือควบคุมให้ชาวจีนเหล่านี้อยู่ในระเบียบกฎหมายของสยาม รวมถึงสะท้อนให้เห็นผลดีที่เกิดขึ้นด้วยกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือฝ่ายจีนเองก็ได้รับความเป็นธรรมในการคุ้มครอง ในขณะที่ฝ่ายสยามเองก็ได้รับความภักดีกลับมา

ดูเหมือนว่ามาตรการในสมัยรัชกาลที่ 4 จะประณีตระมัดระวังมากกว่ารัชกาลที่ 3 ที่ใช้วิธีการปราบปรามอย่างเด็ดขาดและจริงจัง ทรงเห็นว่า นโยบายดังกล่าวไม่สามารถกำจัดเหตุดังกล่าวลงได้อย่างสิ้นเชิง ตรงกันข้ามการดำเนินการของสมาคมลับกลับกระทำกันอย่าง “ลับ” มากขึ้น รวมถึงกระจายไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ด้วย ดังนั้นจึงทรงปรับเปลี่ยนโดยใช้นโยบายแบบไม่ผลึกใส คือ ให้ชาวจีนปกครองดูแลกันเอง ให้เสรีภาพ ให้อำนาจหลายอย่าง เพื่อให้ชาวจีนเหล่านี้สร้างปัญหาให้กับบ้านเมือง โดยรัฐกระทำเพียงแค่การสอดส่องดูแลและห้ามปรามเมื่อรู้ว่าชาวจีนแต่ละกลุ่มจะวิวาทกันเท่านั้น รวมถึงการปรับเปลี่ยนนโยบายเรื่องการค้าฝิ่นด้วย

ต่อมาในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ทรงให้ออกพระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปรามชาวจีนที่เป็นอันตรายต่อการปกครองทั้งอั้งยี่และกลุ่มก๊กชาวจีนต่าง ๆ ที่ดูเหมือนว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวจะเป็นผลอยู่มาก เพราะเมื่อพระราชบัญญัตินี้ออกไปก็มีหัวหน้ากลุ่มอั้งยี่หลายคนเข้ามาทำหนังสือสาบานตัวกับกองตระเวนกระทรวงนครบาลว่า จะออกจากการเป็นหัวหน้าอั้งยี่และขอเลิกกิจการ (ประภัสสร เสวิกุล, 2548, น. 108) จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเสื่อมลงของสมาคมลับดังกล่าว

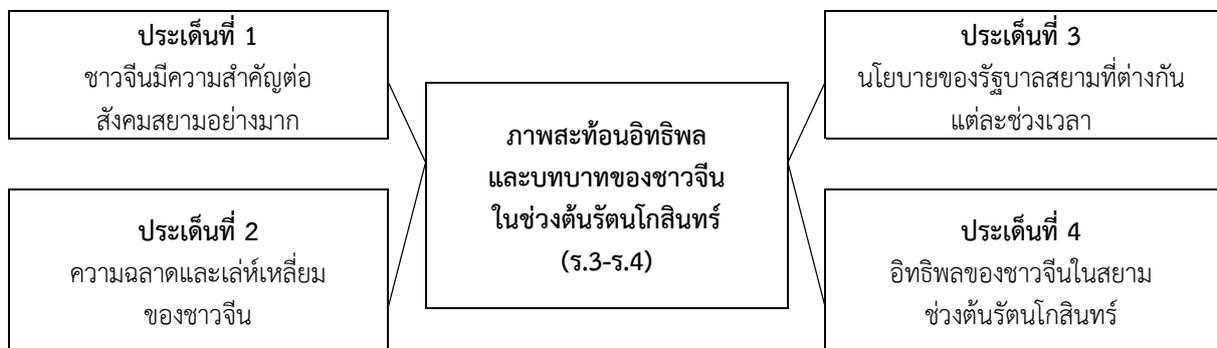
ชาวจีนก็ปรับตัวด้วยการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่ม เกิดเป็นสมาคมในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เช่น สมาคมของกลุ่มภาษาพูด สมาคมตระกูลแซ่ สมาคมการกุศล หรือแม้แต่สมาคมตามสาขาอาชีพต่าง ๆ สมาคมเหล่านี้ทำหน้าที่ในการคุ้มครองผลประโยชน์กันและกัน ให้การช่วยเหลือดูแลชาวจีนทั้งที่มีอยู่แล้ว และชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ สร้างความมั่นคงให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งการเป็นสังคมชาวจีนในสยามที่เป็นปึกแผ่น การส่งเสริมวัฒนธรรมตามความคิดความเชื่อของตน การทำสาธารณกุศลต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพื้นที่ในสังคมให้กับกลุ่มชาวจีน เป็นต้น

กล่าวได้ว่า นโยบายสำคัญในการแก้ไขปัญหาเงินตัวเหี้ยมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ทั้งการให้คนจนดูแลปกครองตนเองแต่ให้อยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมือง เช่น นายอำเภอจีน ปลัดจีน การใช้นโยบายแข็งกร้าว เช่น การออกพระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ. 116 ด้วยการปราบปรามอย่างหนัก การใช้นโยบายผ่อนปรน เช่นการแก้ไขให้พื้นเป็นเรื่องถูกกฎหมาย ซึ่งนโยบายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของชาวจีน ด้วยว่าหากรัฐบาลสามารถบริหารจัดการหรือปกครองให้ดีขึ้นนำมาซึ่งประโยชน์มากกว่าโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าผลกระทบของสมาคมลับที่เรียกว่า “เงินตัวเหี้ย” นี้จะสร้างภาพจำในด้านลบในสายตามองของชาวยุโรปไปบ้างก็ตาม

บทสรุปภาพสะท้อนอิทธิพลและบทบาทของชาวจีนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (ร.3-ร.4)

แน่นอนว่าปัญหาเงินตัวเหี้ยที่เกิดขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของภาพสะท้อนบทบาทของชาวจีนในสยาม ในขณะที่ตัวสยามเองก็ได้รับประโยชน์มากมายจากการอพยพเข้ามาของชาวจีนเช่นกัน ทั้งการเพิ่มจำนวนประชากรภายหลังเสียกรุงฯ เพราะประชากรคือปัจจัยการผลิตที่สำคัญในช่วงเวลาดังกล่าว และด้วยคุณลักษณะของชาวจีนที่มีความฉลาด ขยัน อดทน ชอบทำการค้า ฯลฯ ชาวจีนเหล่านี้จึงเป็นเสมือนสิ่งเข้ามาช่วยเติมเต็มให้กับสังคมสยามได้เป็นอย่างดี ดังนั้นรัฐบาลสยามจึงได้ให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ มากมายเพื่อดึงดูดให้ชาวจีนเหล่านี้เข้ามาช่วยขับเคลื่อนบ้านเมืองสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ แต่ทว่าเมื่อชาวจีนมีมากขึ้นก็เริ่มนำมาซึ่งปัญหามากมาย ซึ่ง 1 ในนั้นคือปัญหาด้านอำนาจการปกครองของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีน จากการตั้ง “สมาคมลับ” ขึ้นมาเพื่อใช้อำนาจและอิทธิพลที่มีอยู่สร้างผลประโยชน์ให้กับตนโดยไม่สนใจว่าจะขัดกับการปกครองของรัฐบาลหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเงินตัวเหี้ย เป็นเสมือนส่วนหนึ่งของภาพสะท้อนอิทธิพลและบทบาทของชาวจีนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ได้อย่างน้อย 4 ประเด็น คือ



แผนผังที่ 4 แสดงภาพสะท้อนอิทธิพลและบทบาทของชาวจีนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (ร.3-ร.4)

ประเด็นที่ 1 ชาวจีนมีความสำคัญต่อสังคมสยามอย่างมาก

ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า ชาวจีนคือตัวเลือกที่ดีที่สุดสำหรับรัฐบาลสยามตั้งแต่สมัยธนบุรีจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ จากความต้องการจำนวนประชากรมาช่วยในเรื่องการผลิตและกระบวนการทางเศรษฐกิจ และด้วยคุณลักษณะของชาวจีนที่ถือว่ามีความเฉลียวฉลาดและตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ดี ชาวจีนจึงมีความสำคัญต่อรัฐบาลสยามเรื่อยมา และหากพิจารณาจากนโยบายของรัฐบาลต่อกรณีปัญหาเงินตัวเหี้ยที่แม้ว่าในช่วงรัชกาลที่ 3 จะใช้ความแข็งกร้าวด้วยการปราบปรามอย่างเด็ดขาด แต่ก็เชื่อว่าเป็นการสร้างภาพจำความชัดเจนให้เกิดกับชาวจีนเรื่องการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง การเลือกใช้วิธีการปกครองชาวจีนแบบพิเศษโดยให้ชาวจีนปกครองตนเอง ทั้งนายอำเภอจีน ปลัดจีน สมัยรัชกาลที่ 4 ยิ่งมีความชัดเจนว่าทรงเห็นว่านโยบายแข็งกร้าวที่ใช้ก่อนหน้านี้ไม่เป็นผล

พระองค์จึงทรงเลือกที่จะผ่อนปรนและประนีประนอมเสียมากกว่า เห็นได้จากการปรับเปลี่ยนนโยบายเรื่องฝิ่นให้เป็นเรื่องถูกกฎหมาย หรือแม้แต่การปราบปรามที่เลือกการเจรจา การถือสัตย์สาบาน แล้วให้ปล่อยตัวไป ฯลฯ

ประเด็นที่ 2 ความฉลาดและเล่ห์เหลี่ยมของชาวจีน

ชาวจีน มีความฉลาดมากพอและรู้ว่าควรปรับตัวอย่างไร หนึ่งในวิธีการที่ชาวจีนเลือกใช้คือการแต่งงานกับชาวสยาม จากนั้นก็สืบลูกสืบหลาน กระจายแซ่และสายตระกูลของตนเองออกไปจำนวนมาก นอกจากนี้การที่ชาวจีนรู้ว่าจะอยู่อย่างไรไม่ให้ขัดแย้งกับชาวสยาม เห็นได้ชัดเจนจากการประกอบอาชีพ ชาวจีนและชาวสยามไม่ค่อยมีปัญหาความขัดแย้งกัน ส่วนหนึ่งก็เพราะว่า “ไม่มีเหตุ” ให้ขัดแย้ง ชาวจีนไม่แย่งทรัพยากรจากชาวสยาม ชาวจีนเลือกที่จะประกอบอาชีพที่ไม่ทับซ้อนกับชาวสยาม ดังนั้นเราจึงไม่ค่อยเห็นชาวจีนทำนาข้าว แต่เลือกที่จะทำการค้าและเป็นกรรมกร เมื่อไม่มีความขัดแย้งก็สามารถอยู่รวมกันได้อย่างสงบสุข

ไม่เพียงความขยัน อดทน หนักเอาเบาสู้ เชี่ยวชาญเรื่องการค้าเท่านั้นที่เป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นของชาวจีน หากแต่ยังมีความฉลาดและเล่ห์เหลี่ยมอีกมากที่ชาวจีนเลือกใช้ มุ่งหมายเพียงเพื่อให้ตนเองสามารถดำรงอยู่หรือได้รับผลประโยชน์ตามที่ตนเองปรารถนา เช่น การร่อนน้อมถ่อมตน การประจบประแจง การติดสินบน ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชาวจีนรู้ว่าช่องทางที่จะได้มาจากระบบราชการสยามเป็นอย่างไร วาริณตัน สไมธ์ ชาวอังกฤษผู้เป็นอธิบดีกรมเหมืองแร่ ที่ได้เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. 2441 ในทำนองเดียวกันว่า “...คนจีน...คือ ยิวแห่งสยาม...โดยทั่วไปพวกเขาไม่ได้รับการรบกวนจากทางการแต่ประการใด ซึ่งพวกเขานอกจากจะไม่สมควรได้รับการปฏิบัติอย่างดีเช่นนี้ด้วยแล้ว พวกเขายังไม่รู้สึกสำนึกบุญคุณเสียด้วย พวกเขาตอบแทนด้วยการก่อการวุ่นวายตามอำเภอใจ ซึ่งเป็นผลมาจากวิธีการที่สมาคมลับจีนทุกแห่งได้เอาเยี่ยงอย่าง จากการใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าอย่างสุขุม รอบคอบ และอำนาจของพวกนี้ในการจับแพชนแกะ พวกชาวสยามจึงอยู่ในอ้อมมือของพวกนี้ การที่รัฐบาลยอมทนให้กับพวกเขา เขากลับหาว่ารัฐบาลเกรงกลัวพวกเขา พวกเขาจึงโศกจนหัวจดพื้นต่อหน้าพวกข้าราชการ แต่จะหัวเราะเยาะเมื่อลับหลัง พวกเขาสามารถปล้นครึ่งกรุงเทพมหานคร ได้ภายในเวลาเพียงวันเดียว” (อ้างถึงใน สกินเนอร์, จี. วิลเลียม, 2548, น. 162)

ชาวจีนก็ฉลาดมากพอที่จะรู้ช่องทาง ไม่ว่าจะถูกหรือผิดก็ตาม ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ชาวจีนจำนวนมากเติบโตขึ้นจากความขยันและความฉลาด รู้จักผูกสัมพันธ์กับชาวสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอำนาจ และใช้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันเพื่อปกป้อง คุ้มครอง พวกพ้องและผลประโยชน์ของตนเอง ส่วนหนึ่งนั้นเกิดจากการสนับสนุนของรัฐบาลสยามทั้งการให้มีอำนาจในการปกครอง อำนาจในทางเศรษฐกิจ แต่ก็มีบางส่วนที่ใช้อำนาจของตนจนเกินขอบเขตที่ควรจะเป็น เกิดกลายเป็นสร้างปัญหาให้กับรัฐบาลสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดขึ้นของ จีนตัวเหี้ย ที่ลุกลามบานปลายกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์

ประเด็นที่ 3 นโยบายของรัฐบาลสยามที่ต่างกันแต่ละช่วงเวลา

ภาพสะท้อนทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจอย่างหนึ่งจากกรณีปัญหาจีนตัวเหี้ยในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ คือ คำถามที่ว่ารัฐบาลจัดการอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น เราอาจมองว่านโยบายที่รัฐบาลสยามเลือกใช้ขึ้นนั้นแตกต่างกันจากผู้นำรัฐบาล ที่มีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 แต่หากพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์แล้วจะพบว่ามีความต่อเนื่องกัน รัชกาลที่ 3 ทรงเลือกใช้นโยบายเชิงกร้าว ด้วยว่าก่อนหน้านี้ นโยบายในการดูแลชาวจีนของสยามเป็นไปด้วยดี แต่เมื่อชาวจีนสร้างปัญหาใหญ่ขึ้น แน่นนอนว่าการใช้ความแข็งกร้าวจึงไม่เพียงพอการเร่งแก้ปัญหาให้สงบลงอย่างรวดเร็วเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการ “ป้องปราม” ให้ชาวจีนที่เหลือเห็นว่าการกระทำที่ขัดต่ออำนาจการปกครองของรัฐบาลสยามนั้นจะเป็นอย่างไร ประหนึ่งเป็นการ “เชือดไก่ให้ลิงดู” แต่ทว่านโยบายดังกล่าวจะไม่เป็นผลมากนัก เห็นได้จากปัญหาดังกล่าวได้เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและกระจายไปยังหัวเมืองต่าง ๆ มากขึ้น เมื่อถึงรัชกาลที่ 4 พระองค์จึงทรงปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของปัญหามากขึ้น ทั้งนโยบายเรื่องการค้าฝิ่น หรือแม้แต่การปราบปรามก็ทรงเลือกที่จะเจรจาและประนีประนอมมากกว่าการแข็งกร้าวและเด็ดขาด

ประเด็นที่ 4 อิทธิพลของชาวจีนในสยามช่วงต้นรัตนโกสินทร์

ปัญหาเงินตัวเหี้ย คือภาพสะท้อนที่ชัดเจนที่สุดเกี่ยวกับอิทธิพลของชาวจีนที่ส่งผลสะท้อนไปถึงการใช้อำนาจการปกครองของรัฐบาลสยาม การให้อิสระ เสรีภาพ และผลประโยชน์ต่าง ๆ มากมายต่อชาวจีน เป็นการเปิดช่องให้กลุ่มชาวจีนเกิดความมั่นคง และเข้มแข็งขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่เพียงตัวตนเท่านั้นแต่ชาวจีนยังรุกคืบด้วยการรวมตัวกันอย่างมั่นคงและเป็นระบบ ดังเช่นกรณีการตั้งเป็น “สมาคมลับ” ยิ่งเพิ่มอำนาจและอิทธิพลให้กับชาวจีนมากขึ้น ประกอบกับความฉลาดของชาวจีนที่รู้ช่องทางในการสร้างความมั่นคงไม่ว่าช่องทางนั้นจะถูกหรือผิด เช่น การสร้างความสัมพันธ์ในทางลับกับผู้มีอิทธิพล หน่วยงานราชการ เหล่านี้นำมาซึ่งความเชื่อมั่นว่าอำนาจที่มีอยู่นั้นมีเหนือกว่าอำนาจของรัฐในขณะนั้น นำมาซึ่งการใช้อิทธิพลนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม

แม้ว่าอิทธิพลของกลุ่มสมาคมลับเหล่านี้จึงถูกโต้กลับด้วยนโยบายของรัฐบาลสยามที่มีทั้งหนักเบาแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ทว่ามิใช่เป้าหมายเดียวกันคือการควบคุมอิทธิพลเหล่านี้ไม่ให้ลุกลามกลายเป็นปัญหาด้านการปกครองของบ้านเมือง แม้ว่าต่อมาปัญหาดังกล่าวจะหมดสิ้นลงแต่ที่น่าสนใจคือ อิทธิพลทางการเศรษฐกิจของชาวจีนยังคงเข้มข้นและมีบทบาทต่อสังคมสยามเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สะท้อนได้จากสายตระกูลนักธุรกิจชาวจีนที่สืบต่อกันมาจำนวนมากในปัจจุบัน เช่น เจียรนวนนท์ โสภณพนิช สิริวัฒนภักดี ที่ต้นตระกูลเป็นชาวจีนแต่จิว ล่ำซำ กรมดิษฐ์ ที่ต้นตระกูลเป็นชาวจีนและ จิราธิวัฒน์ อยู่วิทยา ที่ต้นตระกูลเป็นชาวไหหลำ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2554). *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 5*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กรมศิลปากร. (2555). *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ 3*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กรมศิลปากร. (2557). *ไทยและลาวในสายตามิชชันนารีชาวอเมริกัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กิตติศักดิ์ วิทยาโกมลเลิศ. (2545). *การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจากชุมชนน้ำลุ่มเมืองบกในพื้นที่เมืองฝั่งธนบุรี*. (วิทยานิพนธ์การวางผังเมืองมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจจิตร. (2562). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- จำนงศรี รัตนิม (หาญเจนลักษณะ). (2542). *ดูจนาวางกลางมหาสมุทร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค). (2560). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3*. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.
- ประภัสสร เสวิกุล. (2548). *จากฮวงโหลเจ้าพระยา*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มัลลิกา เรืองระพี. (2518). *บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2527). *ภาษีอากรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย คลังข้อมูลและบทสำรวจสถานะทางวิชาการ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. (2524). *สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2548). *ชาญวิทย์ เกษตรศิริ*. (บรรณาธิการ). *สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ (ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2559). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5*. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (ม.ป.ป.). *นิทานโบราณคดี*. ค้นคืนจาก <https://vajirayana.org>.

สำราญ ผลดี. (2565). *ประวัติศาสตร์ การเมือง การสงคราม สมัยต้นรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: ศรีปัญญา.

สำราญ ผลดี. (2566). นัยและภาพสะท้อนทางการเมืองจากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างสยามและจีนใน สมัยสมเด็จพระนเรศวร. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 18(2), 244-261.